

Rampscenario

Na de nucleaire ramp in de Sovjetunie werd in Den Haag een coördinatiecentrum ingericht

Ironisch genoeg valt de kernramp in Japan samen met de herdenking van het ongeluk met de centrale in het Russische Tsjernobyl op 26 april 1986, precies 25 jaar geleden. Hoe was de informatievoorziening in een tijd waarin digitale media nog niet bestond en het communistisch regime alles in de doofpot wilde stoppen?

Door Jeroen Kleijne

IMPORT: TSJERNOBYL 4 EVER
WOENSDAG, NEDERLAND 2, 23:35 UUR

ZATERDAG
26 APRIL

De medewerkers van de nachtploeg van de kerncentrale in het Russische Tsjernobyl (bij Kiev) voeren een test uit in reactor nummer 4. De test moet uitwijzen of de reactor na uitschakeling gedurende 40 tot 60 seconden genoeg vermogen kan leveren om de koelinstallatie te laten werken – 40 seconden is de tijd die de noodaggregaten nodig hebben om op te starten. De nachtploeg is niet goed voorbereid – eigenlijk zou de dagploeg de test uitvoeren – en bijna alles wat er mis kan gaan, gaat mis. Koelen lukt niet, dus de reactor wordt steeds heter. Om zeven minuten voor half twee (lokale tijd) veroorzaken smeltende brandstofstaven een stoomontploffing, die het dak van de reactor volledig wegblaast. Grafietstaven vliegen in brand, waardoor een radioactieve wolk in de atmosfeer belandt. Bij de brand en de ontploffing komen in totaal 31 mensen om, maar het nieuws gaat die dag nog geheel voorbij aan de Nederlandse televisiekijker en de rest van de westerse wereld. Zo'n twintig uur na de explosie besteedt het NOS-*Journal* aandacht aan de start van de PvdA-verkiezingscampagne in Zwolle en aan Steven Rooks, die Joop Zoetemelk heeft verslagen in de eindsprint van de Amstel Gold Race.

ZONDAG
27 APRIL

In Rusland begint de evacuatie van omwonenden. Uiteindelijk moeten 135.000 mensen hun huizen verlaten, in een straal van 30 kilometer rond de reactor. Ook die zondagavond is het nieuws over de kernramp nog niet doorgedrongen tot het *Journal*. Belangrijke onderwerpen zijn het achtjarig jubileum van de Afghaanse revolutie en de nasleep van de moord op de Britse toerist Paul Appleby in Oost-Jeruzalem.

MAANDAG
28 APRIL

De NOS maakt voor het eerst melding van verhoogde straling in Noord-Europa en een mogelijk nucleair ongeval. De televisiekijker wordt getraakteerd op beelden van een laboratorium in Helsinki, een van de plekken waar de meters zijn uitgeslagen. Helaas is de originele voice-over niet bewaard gebleven in het Instituut voor Beeld en Geluid.

DINSDAG
29 APRIL

Langzaam wordt de ernst van de situatie duidelijk. Het *Journal* schotelt de Nederlandse kijker beelden voor van de Russische staatstelevisie, die met een eerste aankondiging van het ongeluk komt – nog zonder beelden van de rampplek. De Russische nieuwslezer doet verwoede pogingen vertrouwenwekkend in de camera te blikken: 'De radioactiviteit in de centrale en de omgeving lijkt zich te stabiliseren.' Nieuwslezer Noraly Beyer laat zich niet foppen: 'De ramp met de kerncentrale in Tsjernobyl is de ergste uit de geschiedenis. Dat is het enige dat helemaal zeker is. Voor het overige zijn er vele vragen.'

WOENSDAG
30 APRIL

Verslaggever Pauline Broekema interviewt Milieu-minister Pieter Winsemius. Hij kondigt aan dat het kabinet zich vrijdag zal beraden over de consequenties voor de toepassing van kernenergie in Nederland. 'Betekent dit uitstel van de discussie?' vraagt Broekema. 'Het belangrijkste probleem is dat we de zaken in Rusland op orde krijgen. We hebben hier met een fenomenale ramp te maken. Het is te zot voor woorden dat je in Zweden een meting moet doen om te zien dat er in Kiev iets aan de hand is.' Het Russische journaal toont twee zwart-wit foto's van de half ingestorte kerncentrale. Geen spoor van brand.

DONDERDAG
1 MEI

Het *Journal* laat beelden zien van een vliegtuig vol studenten die vanuit Kiev zijn geland in Londen. 'In Kiev it was calm. Calm as a cucumber,' is het commentaar van een van de passagiers. Een medepassagier: 'Ik denk niet dat mensen zich realiseren hoe ernstig de situatie is.' In het VARA-programma *Bij Koos* interviewt Koos Postema ANVR-directeur Couvreur, die vertelt dat alle reizen in een straal van 500 kilometer rond Kiev zijn geannuleerd. 'Hebben jullie nog contact gezocht met het ministerie van WVC?' vraagt Postema. 'We hebben contact gehad met het ministerie, maar gegevens ontbreken om een hard advies uit te brengen.'

VRIJDAG
2 MEI

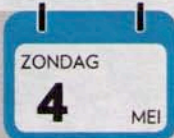
Vitali Tsjerkin, tweede secretaris van de Russische ambassade in de VS, komt tekst en uitleg geven aan een van de Amerikaanse Congrescommissies. Hij vertelt doodkalm dat er bij het ongeval tot dan toe twee doden zijn gevallen en 197 mensen gewond geraakt, van wie er 49 na onderzoek weer zijn ontslagen. Een Congreslid raakt zichtbaar geïrriteerd: 'Waarom hebben jullie Zweden, Noorwegen, Finland en al die andere landen niet gewaarschuwd? De wereld is geschokt, meneer Tsjerkin!' Ondertussen heeft de radioactieve wolk Nederland bereikt. Verslaggever Charles Groenhuijsen geeft uitleg bij beelden van een stralingsinstituut in Groningen. 'Deze twee kleine streepjes wijzen op straling die afkomstig is van een kapotte kerncentrale. De Groningse deskundige: 'We vermoeden dat deze afkomstig is van de reactor bij Kiev.' Groenhuijsen eindigt zijn reportage met een waarschuwing. 'En deze straling, afkomstig uit Rusland, blijft nog steeds toenemen. Tussen twee en vier uur vanmiddag werd het in Groningen vijf keer zoveel' – met de nadruk op 'vijf'.

Het *Journal* opent met beelden van vreedig grazende koeien, maar deze illustreren slechts het feit dat minister Winsemius zijn geruststellende woorden van een dag eerder moet herroepen: 'Het probleem zit 'm erin dat er radioactiviteit op de grond en daarna via de koeien in de melk terechtgekomen is.' Verslaggever Oscar van de Kroon geeft een voorzet - 'Melk rechtstreeks bij de boer gehaald niet meer drinken?' - die de minister keurig inkopt. 'Niet meer doen op dit moment en gewassen goed omwassen voor je ze opeet.' Het wordt eventjes dramatisch als verslaggever Hugo van Rijn in een nauwelijks verlichte stal een getroffen boer interviewt: 'Voor ons kan dit weleens ramp betekenen. Want het voer is bijna op. Dus dan moeten ze naar buiten!'

In *Brandpunt* maken Fons de Poel en Kees Jansma de balans op van een week Tsjernobyl. De KRO pakt flink uit met reportages over de opvang van stralingslachtoffers in ziekenhuizen en het effect van straling op laboratoriumratten. Je waant je even in een uitzending van het Simplisties Verbond, als burgemeester Van den Heuvel het rampenplan van de gemeente Borsele toelicht. 'De maatregelencommissie gaat ervan uit dat we een ongeluk van tevoren zien aankomen. Als zich een ernstige calamiteit voordoet [...], helpen we met autobussen en dergelijke de mensen die slecht ter been zijn. Zij moeten dan uit hun huis een wit laken hangen.' Verslaggever Derk Bolt maakt een reportage over mensen die genieten van zon en strand - de gemiddelde temperatuur is die middag 17 graden. Niks aan de hand zou je zeggen, maar Bolt heeft zijn gevoel voor drama dan al behoorlijk ontwikkeld: 'Menig landgenoot gaat "gebukt" onder het mooie weer. Pech dat dit wreed verstoord werd door de radioactieve regen.' Minister Winsemius doet ten slotte een vergeefse poging om de gemoederen te bedaren: 'Eigenlijk weten we nog steeds heel weinig van wat er in Rusland aan de hand is.'

Naschrift:
Naast de 31 doden die vielen door explosie en brand zijn door de kernramp bij Tsjernobyl uiteindelijk duizenden mensen omgekomen door te hoge stralingsdoses. Zo zijn van de 3.500 mensen die destijds weigerden hun huis te verlaten nog maar enkele honderden in leven. Over het aantal overige slachtoffers zijn de meningen verdeeld. De World Health Organization van de Verenigde Naties noemt een getal van ruim negenduizend stralingsdoden, maar Greenpeace gaat op de lange termijn uit van tweehonderdduizend slachtoffers. Desondanks kun je als toerist een of twee dagen in de 'vervreemdingszone' van 30 kilometer rond Tsjernobyl verblijven. Reisbureau LosApos.com - 'special destinations' - prijst de tour (115 euro) aan met foto's van een ingestort zwembad, een voertuigenkerkhof en de verlaten controlekamer van reactor 4.

Column
PAUL WITTEMAN

ALLES WETEN

De tijd vol praten, ik heb het ook wel eens moeten doen. Er heeft zich net een grote gebeurtenis voorgedaan, een vliegcrash, een oorlogsdreiging, een schietpartij in een winkelcentrum. De presentator op de radio of tv neemt plaats achter de microfoon. Hij heeft voorlopig nog maar één gast, een traumapsycholoog, en die weet over de kwestie nog niet veel meer dan iedere andere Nederlander. In afwachting van nader nieuws worden er vragen gesteld die flink wat open deuren intrappen. Waarom? Waarom nu? Wat zullen de gevolgen zijn? De gast weet het niet en dat zegt hij ook. Wat te doen? Een plaatje draaien is, gelet op de aard van het onderwerp, niet passend. De presentator bedenkt vragen, maar omdat de nieuwsstroom even stopt, daalt het niveau. 'Had de catastrofe voorkomen kunnen worden?' De gast zegt dat hij dat niet weet, dat het afhangt van de resultaten van een onderzoek. 'Hoe lang gaat dat wel niet duren,' vraagt de presentator, nu al verontwaardigd over mogelijk oponthoud. Tja, dat valt nog niet te zeggen. De presentator kijkt wanhopig naar de regisseur, zichtbaar achter een glazen venster. 'Doorgaan,' roept die door een intercom. De presentator vertrouwt op zijn routine en maakt gebruik van een paar nieuwsberichten die op zijn desk worden gelegd. Waarom krijgt een labiele, suïcidale man een wapenvergunning? De gast is blij dat de vragen wat concreter worden, maar wil vooral naar huis. Het wachten is, zo leidt hij af uit de gebarentaal van de regisseur, op een verbinding met een verslaggever op de plek des onheils. 'Nog een vraag,' zegt de doodvermoeide presentator, 'verwacht u langdurige trauma's?' De psycholoog wil antwoorden maar het hoeft niet meer. 'We schakelen nu over naar onze verslaggever,' roept de presentator opgelucht. 'Goed gedaan,' zegt de regisseur na afloop, 'de mensen willen op een moment als dit alles weten.'

